

ПРЕДИКАТНІ КОМПОЗИЦІЙНІ СИСТЕМИ

Предикати та їх різновиди

Предикат на множині D – це часткова неоднозначна, взагалі кажучи, функція

$$P : D \rightarrow \{T, F\}$$

Область істинності та область хибності предиката P на D :

$$T(P) = P^{-1}(T) = \{d \in D \mid T \in P(d)\}$$

$$F(P) = P^{-1}(F) = \{d \in D \mid F \in P(d)\}$$

Якщо P однозначний, то $T(P) \cap F(P) = \emptyset$.

Якщо P тотальний, то $T(P) \cup F(P) = D$.

Предикат $P : D \rightarrow \{T, F\}$ назвемо:

- неспростовним, або частково істинним, якщо $F(P) = \emptyset$
- виконуваним, якщо $T(P) \neq \emptyset$
- всюди невизначеним, якщо $T(P) = F(P) = \emptyset$
- тотально істинним, якщо $T(P) = D$
- тотально хибним, якщо $F(P) = D$
- тотожно істинним, якщо $T(P) = D$ і $F(P) = \emptyset$
- тотожно хибним, якщо $T(P) = \emptyset$ і $F(P) = D$
- тотально насиченим, якщо $T(P) = F(P) = D$

Для однозначних предикатів області істинності й хибності:

$$T(P) = \{d \in D \mid P(d) \downarrow = T\} \quad F(P) = \{d \in D \mid P(d) \downarrow = F\}$$

Нехай на D можна ввести відношення порядку за включенням даних

Предикат P *монотонний*:

$$d \subseteq d' \Rightarrow P(d) \subseteq P(d').$$

Предикат P *антитонний*:

$$d \subseteq d' \Rightarrow P(d') \supseteq P(d).$$

Для однозначних предикатів монотонність стає еквітонністю.

Однозначний предикат P *еквітонний*:

$$d' \supseteq d \text{ та } P(d) \downarrow \Rightarrow P(d') \downarrow = P(d).$$

Для *однозначного часткового* предиката монотонність означає, що його інформативність не зменшується при збільшенні інформативності вхідних даних. Для *монотонних тотальних* предикатів при розширенні вхідних даних інформативність може тільки зменшуватися, для них поняття монотонності малозмістовне, а змістовним (не зменшення інформативності предиката при збільшенні інформативності вхідних даних) є дуальне поняття антитонності.

Водночас для однозначних предикатів поняття антитонності малозмістовне, адже для них антитонними можуть бути лише майже константні предикати:

$$P(d) \cong T \text{ для всіх } d \in D \text{ або } P(d) \cong F \text{ для всіх } d \in D$$

Іменні множини

V -ІМ над A – це довільна часткова однозначна функція $d : V \rightarrow A$

V -ІМ подаємо як $[v_1 \sqsubseteq a_1, \dots, v_n \sqsubseteq a_n, \dots]$, де $v_i \in V$, $a_i \in A$, $v_i \neq v_j$ при $i \neq j$.

Введемо функцію $asn : {}^V A \rightarrow 2^V$: $asn(d) = \{v \in V \mid v \sqsubseteq a \in d \text{ для деякого } a \in A\}$.

Множину всіх V -ІМ над A будемо позначати ${}^V A$.

V -ІМ δ V -повна (максимальна), якщо $asn(\delta) = V$.

V -повна ІМ над A – це тотальна однозначна функція $V \rightarrow A$.

Множину всіх V -повних ІМ над A будемо позначати A^V .

Для V -ІМ вводимо теоретико-множинні операції $\cap$ та $\setminus$.

Параметрична операція $\parallel X$ звуження V -ІМ за множиною $X \subseteq V$:

$$d \parallel X = \{v \sqsubseteq a \in d \mid v \in X\}.$$

Операція $\parallel_{-X}$ видалення компонент з іменами із $X \subseteq V$: $d \parallel_{-X} = d \parallel (V \setminus X)$

Замість $d \parallel_{-\{x\}}$ пишемо $d \parallel_{-x}$

Введемо відношення $\underset{-x}{=}$ рівності з точністю до компоненти з іменем x :

$$d_1 \underset{-x}{=} d_2, \text{ якщо } d_1 \parallel_{-x} = d_2 \parallel_{-x}$$

Операція ∇ накладки V -ІМ δ_2 на V -ІМ δ_1 : $\delta_1 \nabla \delta_2 = \delta_2 \cup (\delta_1 \parallel (V \setminus asn(\delta_2)))$

Операцію *реномінації* $r_{x_1, \dots, x_n}^{v_1, \dots, v_n} : V A \rightarrow V A$ задамо так:

Скорочено пишемо $\bar{y}$ замість $y_1, \dots, y_n$

Операцію реномінації ІМ продовжимо на множини ІМ

$$r_{\bar{x}}^{\bar{v}}(L) = \{r_{\bar{x}}^{\bar{v}}(d) \mid d \in L\}, \quad L \subseteq V A$$

Монотонність операції реномінації: якщо $d_1 \subseteq d_2$, то $r_{\bar{x}}^{\bar{v}}(d_1) \subseteq r_{\bar{x}}^{\bar{v}}(d_2)$

Елімінація тотожних перейменувань: $r_{\bar{z}, \bar{x}}^{\bar{z}, \bar{v}}(d) = r_{\bar{x}}^{\bar{v}}(d)$

Маємо $r_{y, \bar{x}}^{z, \bar{v}}(d) (=)_{-z} r_{u, \bar{x}}^{z, \bar{v}}(d) \quad \begin{matrix} z, \bar{v} \\ y, \bar{x} \end{matrix} d =_{-z} \begin{matrix} \bar{v} \\ \bar{x} \end{matrix} d$

Послідовне застосування двох операцій реномінації $r_{\bar{y}}^{\bar{u}}$ (внутрішня) та $r_{\bar{x}}^{\bar{v}}$ (зовнішня) можна подати у вигляді однієї операції реномінації, яку назовемо

згорткою цих операцій і позначимо

$$r_{\bar{x}}^{\bar{v}} \dot{\mid} \bar{y}$$

$$r_{\bar{x}}^{\bar{v}}(r_{\bar{y}}^{\bar{u}}(d)) = r_{\bar{x}}^{\bar{v}} \dot{\mid} \bar{y}(d)$$

Нехай маємо послідовне застосування двох операцій реномінації

$$\mathbf{r}_{a, \substack{v_1, \dots, v_n, u_1, \dots, u_k \\ s_1, \dots, s_n, z_1, \dots, z_k}}^{\substack{v_1, \dots, v_n, w_1, \dots, w_m \\ x_1, \dots, x_n, y_1, \dots, y_m}}$$

де $\{w_1, \dots, w_m\} \cap \{u_1, \dots, u_k\} = \emptyset$. Тоді для всіх $d \in {}^V A$

$$\mathbf{r}_{x_1, \dots, x_n, y_1, \dots, y_m}^{v_1, \dots, v_n, w_1, \dots, w_m} (\mathbf{r}_{s_1, \dots, s_n, z_1, \dots, z_k}^{v_1, \dots, v_n, u_1, \dots, u_k} (d)) \stackrel{m}{=} \mathbf{r}_{a_1, \dots, a_n, b_1, \dots, b_m, z_1, \dots, z_k}^{v_1, \dots, v_n, w_1, \dots, w_m, u_1, \dots, u_k} (d)$$

де кожні a_i та b_j задаються так:

$$a_i = \begin{cases} x_i & \text{якщо } x_i \notin \{v_1, \dots, v_n, u_1, \dots, u_k\}, \\ s_l & \text{якщо } x_i = v_l \text{ для деякого } v_l \\ z_l & \text{якщо } x_i = u_l \text{ для деякого } u_l \end{cases}$$

$$b_j = \begin{cases} y_j & \text{якщо } y_j \notin \{v_1, \dots, v_n, u_1, \dots, u_k\}, \\ s_l & \text{якщо } y_j = v_l \text{ для деякого } v_l \\ z_l & \text{якщо } y_j = u_l \text{ для деякого } u_l \end{cases}$$

Згортка операцій реномінації асоціативна та некомутативна

Квазіарні функції та предикати

Функції (зокрема, предикати), задані на ІМ, називають квазіарними

V -квазіарна функція – функція вигляду $f: {}^V A \rightarrow R$

V -квазіарна функція на A – функція вигляду $f: {}^V A \rightarrow A$

V -квазіарний предикат на A – функція вигляду $P: {}^V A \rightarrow \{T, F\}$

Ім'я $z \in V$ *строго неістотне* для V -квазіарної функції (предиката) g , якщо для всіх $d_1, d_2 \in {}^V A$ таких, що $d_1 =_{-z} d_2$, маємо $g(d_1) = g(d_2)$.

Ім'я z *неістотне* для однозначної V -квазіарної функції (предиката) g , якщо для всіх $d_1, d_2 \in {}^V A$ таких, що $d_1 =_{-z} d_2$, маємо $g(d_1) \cong g(d_2)$.

Для *однозначних еквітонних* функцій маємо еквівалентне визначення.

Ім'я x *неістотне* для однозначної еквітонної функції (предиката) g , якщо для кожних $d \in {}^V A$ та $a, b \in A$ маємо $g(d \nabla x \square a) \cong g(d \nabla x \square b)$.

Для *однозначних функцій* (зокрема, предикатів) маємо:

1) $x \in V$ *неістотне* для еквітонної $g \Leftrightarrow g(d) \cong g(d \nabla x \square a) \quad \forall d \in {}^V A, a \in A$

2) $x \in V$ *неістотне* для еквітонної повнототальної $g \Leftrightarrow$

$$g(d) = g(d \nabla x \square a) \quad \forall d \in A^V, a \in A$$

Композиційні предикатні системи

Семантична основа КНЛ – *композиційні предикатні системи*.

Це трійки вигляду (D, PF, C) , де

D – множина даних

PF – множина предикатів (та функцій) на D

C – множина композицій над PF .

Композиційна система (D, PF, C) задає дві алгебри:

алгебру (алгебраїчну систему) *даних* (D, PF)

композиційну алгебру предикатів (та функцій) (PF, C) .

Побудова композиційної алгебри визначає мову логіки відповідного рівня.

Терми такої алгебри будуть формулами мови.

Для логік квазіарних предикатів D – це множина V_A всіх V -ІМ над певною множиною базових даних A (вважаємо $A \neq \emptyset$).

Для логік реномінативного і кванторних рівнів PF конкретизуємо як Pr^A
 $\mathcal{C}$ конкретизується як множина композицій на Pr^A .

Тоді КС набувають вигляду $({}^V A, Pr^A, \mathcal{C})$.

Це композиційні системи V -квазіарних предикатів.

$(Pr^A, \mathcal{C})$ – це композиційні алгебри V -квазіарних предикатів.

Для логік функціональних рівнів PF конкретизується як $Fn^A \cup Pr^A$,
 $\mathcal{C}$ – як множина композицій на $Fn^A \cup Pr^A$.

Тоді КС набувають вигляду $({}^V A, Fn^A \cup Pr^A, \mathcal{C})$

Це композиційні системи V -квазіарних функцій та предикатів.

$(Fn^A \cup Pr^A, \mathcal{C})$ – композиційні алгебри V -квазіарних функцій та предикатів

Композиції квазіарних предикатів

Пропозиційний рівень: композиції називають *логічними зв'язками*, вони працюють лише з виробленими предикатами істиннісними значеннями

Визначення логічних зв'язок $\neg$, $\vee$, $\&$, $\rightarrow$, $\leftrightarrow$. через області істинності та хибності відповідних предикатів $\neg P$, $P \vee Q$, $P \rightarrow Q$, $P \& Q$, $P \leftrightarrow Q$:

$$T(\neg P) = F(P)$$

$$F(\neg P) = T(P);$$

$$T(P \vee Q) = T(P) \cup T(Q);$$

$$F(P \vee Q) = F(P) \cap F(Q);$$

$$T(P \& Q) = T(P) \cap T(Q);$$

$$F(P \& Q) = F(P) \cup F(Q);$$

$$T(P \rightarrow Q) = F(P) \cup T(Q);$$

$$F(P \rightarrow Q) = T(P) \cap F(Q);$$

$$T(P \leftrightarrow Q) = (F(P) \cup T(Q)) \cap (F(Q) \cup T(P))$$

$$F(P \leftrightarrow Q) = (T(P) \cap F(Q)) \cup (F(P) \cap T(Q))$$

Основні властивості пропозиційних композицій:

$$P \vee Q = Q \vee P$$

$$P \& Q = Q \& P$$

$$(P \vee Q) \vee R = P \vee (Q \vee R)$$

$$(P \& Q) \& R = P \& (Q \& R)$$

$$(P \vee Q) \& R = (P \& R) \vee (Q \& R)$$

$$(P \& Q) \vee R = (P \vee R) \& (Q \vee R)$$

$$\neg\neg P = P$$

$$P = P \vee P \quad \text{та} \quad P = P \& P$$

$$\neg(P \vee Q) = (\neg P) \& (\neg Q)$$

$$\neg(P \& Q) = (\neg P) \vee (\neg Q)$$

Композиції $\neg$ та $\vee$ – базові пропозиційні композиції.

Композиції $\rightarrow$, $\&$, $\leftrightarrow$ є похідними, вони виражаються через $\neg$ та $\vee$:

$$P \rightarrow Q = \neg P \vee Q;$$

$$P \& Q = \neg(\neg P \vee \neg Q);$$

$$P \leftrightarrow Q = (P \rightarrow Q) \& (Q \rightarrow P).$$

На **реномінативному рівні** до логічних зв'язок додамо параметризовану за множиною пар імен композицію *реномінації* $R_{\bar{x}}^{\bar{v}} : Pr^A \rightarrow Pr^A$

Композиція реномінації задається так. Для кожного $d \in {}^V A$ маємо

$$R_{\bar{x}}^{\bar{v}}(P)(d) = P(r_{\bar{x}}^{\bar{v}}(d))$$

Композицію реномінації можна визначити через області істинності та хибності відповідного предиката:

$$T(R_{\bar{x}}^{\bar{v}}(P)) = \{d \in {}^V A \mid r_{\bar{x}}^{\bar{v}}(d) \in T(P)\} = (r_{\bar{x}}^{\bar{v}})^{-1}(T(P))$$

$$F(R_{\bar{x}}^{\bar{v}}(P)) = \{d \in {}^V A \mid r_{\bar{x}}^{\bar{v}}(d) \in F(P)\} = (r_{\bar{x}}^{\bar{v}})^{-1}(F(P))$$

Результатом послідовного виконання двох композицій реномінації є їх згортка, яка визначається так. Для кожного $d \in {}^V A$ маємо

$$R_{\bar{x}}^{\bar{v}} \circ \bar{w}^{\bar{v}}(P)(d) = R_{\bar{x}}^{\bar{v}}(R_{\bar{y}}^{\bar{w}}(P))(d) = P(r_{\bar{y}}^{\bar{w}} \cdot \bar{v}_{\bar{x}}(d))$$

Згортка композицій реномінації асоціативна та некомутативна

Основні властивості композицій реномінації:

$$R_{z,\bar{x}}^{z,\bar{v}}(P) = R_{\bar{x}}^{\bar{v}}(P)$$

$$R_{\bar{x}}^{\bar{v}}(\neg P) = \neg R_{\bar{x}}^{\bar{v}}(P)$$

$$R_{\bar{x}}^{\bar{v}}(P \vee Q) = R_{\bar{x}}^{\bar{v}}(P) \vee R_{\bar{x}}^{\bar{v}}(Q)$$

$$R_{\bar{x}}^{\bar{v}}(P \& Q) = R_{\bar{x}}^{\bar{v}}(P) \& R_{\bar{x}}^{\bar{v}}(Q)$$

$$R_{\bar{x}}^{\bar{v}}(P \rightarrow Q) = R_{\bar{x}}^{\bar{v}}(P) \rightarrow R_{\bar{x}}^{\bar{v}}(Q)$$

$$R_{y,\bar{x}}^{z,\bar{v}}(P) = R_{\bar{x}}^{\bar{v}}(P) \quad \text{за умови: } z \in V \text{ строго неістотне для } P.$$

$$R_{y,\bar{x}}^{z,\bar{v}}(P) \cong R_{\bar{x}}^{\bar{v}}(P) \quad \text{за умови: } z \in V \text{ неістотне для } P.$$

Композиція реномінації зберігає монотонність (еквітонність) і антитонність квазіарних функцій та предикатів.

На **реномінативному рівні з рівністю** додатково можна ототожнювати й розрізнити значення предметних імен за допомогою спеціальних 0-арних композицій – параметризованих за іменами предикатів рівності.

Розглядаємо дві різновидності таких предикатів:

- слабкої (з точністю до визначеності) рівності $=_{xy}$ та
- строгої (точної) рівності $\equiv_{xy}$.

Предикати рівності $=_{xy}$ та $\equiv_{xy}$ задамо через області істинності й хибності:

$$T(=_{xy}) = \{d \in {}^V A \mid d(x)\downarrow = d(y)\downarrow\};$$

$$F(=_{xy}) = \{d \in {}^V A \mid d(x)\downarrow \neq d(y)\downarrow\};$$

$$T(\equiv_{xy}) = \{d \in {}^V A \mid d(x)\downarrow = d(y)\downarrow\} \cup \{d \in {}^V A \mid d(x)\uparrow \text{ та } d(y)\uparrow\};$$

$$F(\equiv_{xy}) = \{d \in {}^V A \mid d(x)\downarrow \neq d(y)\downarrow\} \cup \{d \in {}^V A \mid d(x)\downarrow, d(y)\uparrow \text{ або } d(x)\uparrow, d(y)\downarrow\}.$$

Множиною строго неістотних для $=_{xy}$ та $\equiv_{xy}$ предметних імен $\in V \setminus \{x, y\}$.

Предикати $=_{xy}$ часткові однозначні, вони монотонні й еквітонні.

Водночас предикати $\equiv_{xy}$ тотальні однозначні, немонотонні й нееквітонні.

Приклад. $\equiv_{xy} ([z \sqsubseteq a] = T, \equiv_{xy} ([z \sqsubseteq a, x \sqsubseteq a]) = F, \equiv_{xy} ([z \sqsubseteq a, x \sqsubseteq a, y \sqsubseteq a,]) = T.$

Тому на рівні РНЛРС логіки еквітонних предикатів розглядати не можна.

Предикати $\equiv_{xy}$ подаються через $=_{xy}$ і спеціальні предикати-індикатори εz :

Теорема. Маємо $\equiv_{xy} = (=_{xy} \& \neg \varepsilon x \& \neg \varepsilon y) \vee (\varepsilon x \& \varepsilon y).$

Предикат-індикатор εz наявності значення для $z \in V$ визначаємо так:

$$T(\varepsilon z) = \{d \mid d(z) \uparrow\} = \{d \in {}^V A \mid z \notin \text{asn}(d)\};$$

$$F(\varepsilon z) = \{d \mid d(z) \downarrow\} = \{d \in {}^V A \mid z \in \text{asn}(d)\}.$$

Предикати εz не є монотонними та не є антитонними.

Маємо співвідношення:

$$T(=_{xy}) \subset F(\varepsilon x) \cap F(\varepsilon y);$$

$$F(=_{xy}) \subset F(\varepsilon x) \cap F(\varepsilon y).$$

Предикати рівності $=_{xy}$ та $\equiv_{xy}$ також позначаємо $x = y$ та $x \equiv y.$

Властивості предикатів $=_{xy}$ та $\equiv_{xy}$.

– кожний предикат $=_{xx}$ є неспростовним

– кожний предикат $\equiv_{xx}$ є тотожно істинним

– для предикатів $=_{xy}$ та $\equiv_{xy}$ маємо рефлексивність та симетричність:

$$=_{xy}(d) = =_{xy}(d) \text{ та } \equiv_{xy}(d) = \equiv_{xy}(d) \text{ кожного } d \in {}^V A$$

– для предикатів $=_{xy}$ та $\equiv_{xy}$ маємо транзитивність: для кожного $d \in {}^V A$

$$\equiv_{xy}(d) = T \text{ та } \equiv_{yz}(d) = T \Rightarrow \equiv_{xz}(d) = T.$$

Водночас для предикатів $=_{xy}$ транзитивності по окремих даних немає.

Приклад 1. Для $d = [x \sqcap a, z \sqcap b]$, де $a \neq b$, маємо $=_{xy}(d) \uparrow$, $=_{yz}(d) \uparrow$, $=_{xz}(d) = F$.

Це означає: $=_{xy}$ та $=_{yz}$ на такому d неспростовні, $=_{xz}$ на такому d хибний.

Для предикатів $=_{xy}$ маємо властивість заміни рівних:

$$\text{для кожних } P \in Pr^A \text{ та } d \in {}^V A \quad \equiv_{xy}(d) = T \Rightarrow R_{\bar{z},x}^{\bar{u},v}(P)(d) = R_{\bar{z},y}^{\bar{u},v}(P)(d)$$

Для предикатів $=_{xy}$ заміни рівних по окремих даних вже немає.

Приклад 2. Для $d = [x \sqcap a, z \sqcap b]$ маємо $=_{xy}(d) \uparrow$ – $=_{xy}$ на d неспростовний.

Задамо $P([z \sqcap b, v \sqcap a,]) = T$, $P([z \sqcap b]) = F$, тоді

$$R_x^v(P)(d) = T, R_y^v(P)(d) = F$$

Властивості композицій суперпозиції

$S^{\neg}$) Дистрибутивність суперпозиції щодо $\neg$:

$$S^{\bar{v}}(\neg P, \bar{f}) = \neg S^{\bar{v}}(P, \bar{f})$$

$S^{\vee}$) Дистрибутивність суперпозиції щодо $\vee$:

$$S^{\bar{v}}(P \vee Q, \bar{f}) = S^{\bar{v}}(P, \bar{f}) \vee S^{\bar{v}}(Q, \bar{f})$$

Аналогічно властивості дистрибутивності суперпозиції щодо $\rightarrow$, $\&$ та $\leftrightarrow$:

$$S^{\&}) S^{\bar{v}}(P \& Q, \bar{f}) = S^{\bar{v}}(P, \bar{f}) \& S^{\bar{v}}(Q, \bar{f})$$

$$S^{\rightarrow}) S^{\bar{v}}(P \rightarrow Q, \bar{f}) = S^{\bar{v}}(P, \bar{f}) \rightarrow S^{\bar{v}}(Q, \bar{f})$$

$$S^{\leftrightarrow}) S^{\bar{v}}(P \leftrightarrow Q, \bar{f}) = S^{\bar{v}}(P, \bar{f}) \leftrightarrow S^{\bar{v}}(Q, \bar{f})$$

Згортка суперпозицій (тут $\phi \in Fn^A \cup Pr^A$, введені позначення $\bar{u}, \bar{t}, \bar{x}, \bar{r}, \bar{w}, \bar{v}, \bar{s}$ відповідно для $u_1, \dots, u_n; t_1, \dots, t_n; x_1, \dots, x_k; r_1, \dots, r_k; w_1, \dots, w_k; v_1, \dots, v_m; s_1, \dots, s_m$):

$$\begin{aligned} S^{\bar{u}, \bar{x}}(S^{\bar{x}, \bar{v}}(\phi, \bar{r}, \bar{s}), \bar{t}, \bar{w}) &= \\ &= S^{\bar{u}, \bar{x}, \bar{v}}(\phi, \bar{t}, S^{\bar{u}, \bar{x}}(r_1, \bar{t}, \bar{w}), \dots, S^{\bar{u}, \bar{x}}(r_k, \bar{t}, \bar{w}), S^{\bar{u}, \bar{x}}(s_1, \bar{t}, \bar{w}), \dots, S^{\bar{u}, \bar{x}}(s_m, \bar{t}, \bar{w})) \end{aligned}$$

SS) Згортка суперпозицій (тут $\phi \in Fn^A \cup Pr^A$):

$$S^{\bar{u}, \bar{x}} (S^{\bar{x}, \bar{v}} (\phi, \bar{r}, \bar{s}), \bar{t}, \bar{w}) =$$

$$S^{\bar{u}, \bar{x}, \bar{v}} (\phi, \bar{t}, S^{\bar{u}, \bar{x}} (r_1, \bar{t}, \bar{w}), \dots, S^{\bar{u}, \bar{x}} (r_k, \bar{t}, \bar{w}), S^{\bar{u}, \bar{x}} (s_1, \bar{t}, \bar{w}), \dots, S^{\bar{u}, \bar{x}} (s_m, \bar{t}, \bar{w}))$$

ZS) Згортка імен (тут $\phi \in Fn^A \cup Pr^A$):

$$S^{x_1, \dots, x_m, v_1, \dots, v_n} (\phi, 'x_1, \dots, 'x_m, g_1, \dots, g_n) = S^{v_1, \dots, v_n} (\phi, g_1, \dots, g_n)$$

Зокрема, $S^{x_1, \dots, x_m} (\phi, 'x_1, \dots, 'x_m) = \phi$

DD) Згортка неістотних імен для ϕ -ій розмінування (тут $x \notin \{v_1, \dots, v_n\}$):

$$S^{v_1, \dots, v_n} ('x, g_1, \dots, g_n) = 'x$$

DS) Спрощення для функцій розмінування:

$$S^{x, v_1, \dots, v_n} ('x, f, g_1, \dots, g_n) = f$$

Зокрема, $S^x ('x, f) = f$.

ZN) Згортка за неістотним іменем (тут $\phi \in Fn^A \cup Pr^A$, x неістотне для ϕ):

$$S^{x, v_1, \dots, v_n} (\phi, f, g_1, \dots, g_n) \cong S^{v_1, \dots, v_n} (\phi, g_1, \dots, g_n)$$

Зокрема, $S^x (\phi, f) \cong \phi$.

ZS) Згортка імен (тут $\phi \in Fn^A \cup Pr^A$):

$$S^{x_1, \dots, x_m, v_1, \dots, v_n}(\phi, 'x_1, \dots, 'x_m, g_1, \dots, g_n) = S^{v_1, \dots, v_n}(\phi, g_1, \dots, g_n)$$

Зокрема, маємо $S^{x_1, \dots, x_m}(\phi, 'x_1, \dots, 'x_m) = \phi$

DD) Згортка неістотних імен для функцій розіменування:

$$S^{v_1, \dots, v_n}('x, g_1, \dots, g_n) = 'x \quad \text{çà óì î âè } x \notin \{\bar{v}\}$$

DS) Спрощення для функцій розіменування:

$$S^{x, v_1, \dots, v_n}('x, f, g_1, \dots, g_n) = f$$

Зокрема, маємо $S^x('x, f) = f$

ZN) Згортка за неістотним іменем (тут $\phi \in Fn^A \cup Pr^A$)

$$S^{x, v_1, \dots, v_n}(\phi, f, g_1, \dots, g_n) = S^{v_1, \dots, v_n}(\phi, g_1, \dots, g_n) \quad \text{якщо } x \text{ строго неістотне для } \phi$$

Зокрема, маємо $S^x(\phi, f) = \phi$

$$S^{x, v_1, \dots, v_n}(\phi, f, g_1, \dots, g_n) \boxtimes S^{v_1, \dots, v_n}(\phi, g_1, \dots, g_n) \quad \text{якщо } x \text{ неістотне для } \phi.$$

Зокрема, маємо $S^x(\phi, f) \boxtimes \phi$

Властивості слабкої рівності

Тут $P \in Pr^A$ та $h, f, f_1, \dots, f_n, g, g_1, \dots, g_n \in Fn^A$.

Rf) рефлексивність:

кожний предикат вигляду $f = f$ істинний

Sm) симетричність:

$f = g \Leftrightarrow g = f$; більш того, $T(f = g) = T(g = f)$ та $F(f = g) = F(g = f)$

Tr) транзитивність:

$f = g \ \& \ g = h \Rightarrow f = h$; більш того, $T(f = g) \cap T(g = h) \subseteq T(f = h)$

EF) $f_1 = g_1 \ \& \ \dots \ \& \ f_n = g_n \Rightarrow S^{v_1, \dots, v_n}(h, f_1, \dots, f_n) = S^{v_1, \dots, v_n}(h, g_1, \dots, g_n)$

EP) $f_1 = g_1 \ \& \ \dots \ \& \ f_n = g_n \Rightarrow S^{v_1, \dots, v_n}(P, f_1, \dots, f_n) \Leftrightarrow S^{v_1, \dots, v_n}(P, g_1, \dots, g_n)$

SE) дистрибутивність суперпозиції щодо рівності:

$S^{v_1, \dots, v_n}(=(f, h), f_1, \dots, f_n) = (S^{v_1, \dots, v_n}(f, f_1, \dots, f_n), S^{v_1, \dots, v_n}(h, f_1, \dots, f_n))$

Композиція еквіваленції $\leftrightarrow$ для предикатів є аналогом відношення слабкої рівності для функцій.

Введемо композицію $\leftrightarrow_s$ *строгої еквіваленції*, яка є аналогом відношення звичайної (строгої) рівності для функцій. Для кожного $d \in D$ задамо:

$$(P \leftrightarrow_s Q)(d) = T \Leftrightarrow P(d) = Q(d),$$

$$(P \leftrightarrow_s Q)(d) = F \Leftrightarrow P(d) \neq Q(d).$$

Тут $P(d) = Q(d)$ означає, що значення $P(d)$ та $Q(d)$ збігаються, тобто обидва рівні та визначені або обидва невизначені.

Для логік часткових чи неоднозначних предикатів $\leftrightarrow_s$ незалежна від $\neg$ і $\vee$.

Властивості строгої рівності

Rfs) кожний предикат вигляду $f \equiv f$ тотожно істинний;

Sms) $f \equiv g \Leftrightarrow g \equiv f$;

Trs) $f \equiv g$ та $g \equiv h \Rightarrow f \equiv h$ тотожно істинний;

EsF) $f_1 \equiv g_1, \dots, f_n \equiv g_n$ тотожно істинні $\Rightarrow$

$S^{v_1, \dots, v_n}(h, f_1, \dots, f_n) \equiv S^{v_1, \dots, v_n}(h, g_1, \dots, g_n)$ тотожно істинний;

EsP) $f_1 \equiv g_1, \dots, f_n \equiv g_n$ тотожно істинні $\Rightarrow$

$S^{v_1, \dots, v_n}(P, f_1, \dots, f_n) \leftrightarrow_s S^{v_1, \dots, v_n}(P, g_1, \dots, g_n)$

SsE) $S^{v_1, \dots, v_n}(\equiv(g, h), f_1, \dots, f_n) \equiv (S^{v_1, \dots, v_n}(g, f_1, \dots, f_n), S^{v_1, \dots, v_n}(h, f_1, \dots, f_n))$

Композиції квантифікації. *Визначальні* для першопорядкових логік

Дамо визначення 1-арних композицій $\exists x$ та $\forall x$ для однозначних предикатів. Предикати $\exists x(P)$ та $\forall x(P)$ позначаємо $\exists xP$ та $\forall xP$.

Для кожного $d \in {}^V A$ задамо:

$$\begin{aligned} \exists xP(d) & \begin{cases} T, & \text{якщо існує } b \in A \text{ (} P(d \nabla x \square) b \text{) } = T \\ F, & \text{якщо } P(d \nabla x \square) b \text{ для всіх } b \in A \\ & \text{невизначене в усіх інших випадках.} \end{cases} \\ \forall xP(d) & \begin{cases} F, & \text{якщо існує } b \in A \text{ (} P(d \nabla x \square) b \text{) } = F \\ T, & \text{якщо } P(d \nabla x \square) b \text{ для всіх } b \in A \\ & \text{невизначене в усіх інших випадках.} \end{cases} \end{aligned}$$

Визначення предикатів $\exists xP$ та $\forall xP$ через їх області істинності й хибності

$$T(\exists xP) = \{d \in {}^V A \mid T \in P(d \nabla x \square a) \text{ для деякого } a \in A\}.$$

$$F(\exists xP) = \{d \in {}^V A \mid F \in P(d \nabla x \square a) \text{ для всіх } a \in A\}.$$

$$T(\forall xP) = \{d \in {}^V A \mid T \in P(d \nabla x \square a) \text{ для всіх } a \in A\}.$$

$$F(\forall xP) = \{d \in {}^V A \mid F \in P(d \nabla x \square a) \text{ для деякого } a \in A\}.$$

Композиція $\forall x$ є похідною, вона подається так: $\forall xP = \neg \exists x \neg P$.

Наведемо основні властивості композицій $\exists x$ та $\forall x$.

1) Комутативність однотипних кванторів:

$$\exists x \exists y P = \exists y \exists x P;$$

$$\forall x \forall y P = \forall y \forall x P.$$

2) Закони де Моргана для кванторів:

$$\neg \exists x P = \forall x \neg P;$$

$$\neg \forall x P = \exists x \neg P.$$

3) Неістотність квантифікованих імен:

$$\exists x \exists x P = \exists x P;$$

$$\exists x \forall x P = \forall x P;$$

$$\forall x \exists x P = \exists x P;$$

$$\forall x \forall x P = \forall x P.$$

4) Закони дистрибутивності кванторів щодо $\vee$ та $\&$:

$$\exists x P \vee \exists x Q = \exists x (P \vee Q);$$

$$\forall x P \& \forall x Q = \forall x (P \& Q).$$

$S \exists b$) Обмежена дистрибутивність суперпозиції щодо $\exists x$:

$$S^{\bar{v}}(\exists x P, \bar{f}) \cong \exists x S^{\bar{v}}(P, \bar{f})$$

$S \forall b$) Обмежена дистрибутивність суперпозиції щодо $\forall x$:

$$S^{\bar{v}}(\forall x P, \bar{f}) \cong \forall x S^{\bar{v}}(P, \bar{f})$$

Для $S \exists b$ та $S \forall b$ умови: $x \notin \{v_1, \dots, v_n\}$ та x неістотне для $f_1, \dots, f_n$.

$S \exists$) Спеціальна дистрибутивність суперпозиції щодо $\exists x$ ($x \notin \{v_1, \dots, v_n\}$):

$$S^{v_1, \dots, v_n}(\exists x P, S^x(f_1, v_1), \dots, S^x(f_n, v_n)) = \exists x S^{v_1, \dots, v_n}(P, S^x(f_1, v_1), \dots, S^x(f_n, v_n))$$

$S \forall$) Спеціальна дистрибутивність суперпозиції щодо $\forall x$ ($x \notin \{v_1, \dots, v_n\}$):

$$S^{v_1, \dots, v_n}(\forall x P, S^x(f_1, v_1), \dots, S^x(f_n, v_n)) = \forall x S^{v_1, \dots, v_n}(P, S^x(f_1, v_1), \dots, S^x(f_n, v_n))$$

Rm1. Обмежувальні умови дистрибутивності та спеціальної дистрибутивності суперпозиції щодо кванторів є істотними.

Rm2. Рівність з точністю до визначеності $\cong$ для $S \exists b$ та $S \forall b$.

Задамо еквітонні f та P : $P(d) \uparrow$ при $v \notin asn(d)$ та $P([x \square 0, y \square 0, v \square 0]) = T$;
 $f(d) \uparrow$ при $x \notin asn(d)$ та $f(d) = 0$ при $x \in asn(d)$.

Тоді x неістотне для f , $\exists x S^v(P, f)([y \square 0]) = T$ та $S^v(\exists x P, f)([y \square 0]) \uparrow$.

Rm3. Для аналогічних властивостей $R \exists$ та $R \forall$ рівність строга!

Властивості квазіарних предикатів

Теорема 1. Композиції $\neg, \vee, R_{\bar{x}}, \exists x$ зберігають:

- монотонність та антитонність квазіарних предикатів
- еквітонність однозначних квазіарних предикатів
- повнототальність і фінарність квазіарних предикатів

Наслідок 1. Класи монотонних та антитонних квазіарних предикатів замкнені відносно композицій $\neg, \vee, \rightarrow, \&, \leftrightarrow, R_{\bar{x}}, \exists x, \forall x$.

Класи еквітонних і повнототальних однозначних квазіарних предикатів замкнені відносно композицій $\neg, \vee, \rightarrow, \&, \leftrightarrow, R_{\bar{x}}, \exists x, \forall x$.

Теорема 2. Композиції $S^{\bar{v}}, =, \equiv$ зберігають:

- еквітонність однозначних квазіарних функцій та предикатів
- повнототальність і фінарність квазіарних функцій та предикатів

Наслідок 2. Класи еквітонних і повнототальних однозначних квазіарних функцій та предикатів замкнені відносно композицій $S^{\bar{v}}, =, \equiv$

Приклад 1. Розглянемо наступні предикати.

$$P_1(d) = \begin{cases} \{F\} & x \in \{a, s, n, d\} \\ \{T\} & x \notin \{a, s, n, d\} \end{cases}$$

$$P_2(d) = \begin{cases} \{T\} & x \in \{a, s, n, d\} \\ \{F\} & x \notin \{a, s, n, d\} \end{cases}$$

$$P_3(d) = \begin{cases} \{F\} & x \in \{a, s, n, d\} \\ \emptyset & x \notin \{a, s, n, d\} \end{cases}$$

$$P_4(d) = \begin{cases} \{F, \emptyset\}, & (x) \notin \{a, s, n, d\} \\ \{T\} & x \in \{a, s, n, d\} \end{cases}$$

$$P_5(d) = \begin{cases} \{T\} & x \in \{a, s, n, d\} \\ \emptyset & x \notin \{a, s, n, d\} \end{cases}$$

$$P_6(d) = \begin{cases} \{T, \emptyset\}, & (x) \notin \{a, s, n, d\} \\ \{F\} & x \in \{a, s, n, d\} \end{cases}$$

$$P_7(d) = \begin{cases} F & x \notin \{a, s, n, d\} \\ \emptyset & x \in \{a, s, n, d\} \end{cases}$$

$$P_8(d) = \begin{cases} \{T, \emptyset\}, & (x) \notin \{a, s, n, d\} \\ \{F\} & x \in \{a, s, n, d\} \end{cases}$$

$$P_9(d) = \begin{cases} \{T\} & x \notin \{a, s, n, d\} \\ \emptyset & x \in \{a, s, n, d\} \end{cases}$$

$$P_{10}(d) = \begin{cases} \{T, \emptyset\}, & (x) \notin \{a, s, n, d\} \\ \{F\} & x \in \{a, s, n, d\} \end{cases}$$

P_1 та P_2 тотальні однозначні немонотонні (нееквітонні) й неантитонні,
 P_3 та P_5 монотонні (еквітонні) однозначні,
 P_4 та P_6 монотонні тотальні неоднозначні,
 P_7 та P_9 антитонні часткові однозначні,
 P_8 та P_{10} антитонні тотальні неоднозначні.

Неспростовними чи невиконуваними можуть бути лише однозначні предикати. При цьому властивості неспростовності й виконуваності природно пов'язані:

Твердження. Предикат P неспростовний $\Leftrightarrow \neg P$ невиконуваний.

P неспростовний $\Leftrightarrow F(P) = \emptyset \Leftrightarrow T(\neg P) = \emptyset \Leftrightarrow \neg P$ невиконуваний.

Для часткових предикатів невірні деякі важливі закони класичної логіки.

Приклад 2. modus ponens невірне для загального випадку квазіарних предикатів.

Задамо P як $\perp$, Q – як тотожно хибний предикат. Тоді $P \rightarrow Q$ теж $\perp$.

Отже, P та $P \rightarrow Q$ частково істинні, водночас Q – тотожно хибний.

Приклад 3. Задамо предикат P як тотожно істинний, Q – як $\perp$, S – як тотожно хибний. Тоді $P \leftrightarrow Q$ та $Q \leftrightarrow S$ частково істинні, водночас $P \leftrightarrow S$ тотожно хибний.

Приклад 4. Нехай для предикатів p, q, s маємо $p(d) = T$, $q(d) \uparrow$, $s(d) = F$;

тоді $p(d) \cong q(d)$ та $q(d) \cong s(d)$, але невірне, що $p(d) \cong s(d)$.

Приклади 3, 4 заперечують транзитивність еквіваленції та слабкої рівності. Саме ця нетранзитивність є причиною невиконання деяких законів класичної логіки для класів часткових предикатів, які використовують слабо рівні клінієві зв'язки.

Необхідною й достатньою умовою коректності modus ponens у таких класах часткових предикатів є *еквітранзитивність* – транзитивність відношення $\square$ слабкої рівності предикатів, тобто транзитивність еквіваленції

Отже, відмінність логіки часткових предикатів і логіки класичної виявляється вже на пропозиційному рівні. Більш того, предикати прикладів 3 та 2 еквітонні.

Для класу еквітонних предикатів умова еквітранзитивності не виконується. Водночас вона справджується для класу повнототальних еквітонних предикатів.

Приклад 5. Для загального випадку квазіарних предикатів

традиційні закони $T(P) \subseteq T(\exists xP)$ та $T(\forall xP) \subseteq T(P)$ невірні

Задамо предикат P так:

$$P(d) = T \text{ при } x \notin \text{asn}(d) \text{ та } P(d) = F \text{ при } x \in \text{asn}(d).$$

Тоді для таких d , що $x \notin \text{asn}(d)$, маємо $P(d) = T$ та $\exists xP(d) = F$.

Задамо тепер предикат P так:

$$P(d) = F \text{ при } x \notin \text{asn}(d) \text{ та } P(d) = T \text{ при } x \in \text{asn}(d).$$

Тоді для таких d , що $x \notin \text{asn}(d)$, маємо $\forall xP(d) = T$ та $P(d) = F$.

Для еквітонних предикатів закони $T(P) \subseteq T(\exists xP)$ та $T(\forall xP) \subseteq T(P)$ вірні

Приклад 6. Існують квазіарні предикати: $P \sqsubseteq \forall xP$ і невірно $P \sqsubseteq \exists xP$.

Нехай $A = \{a, b\}$. Задамо предикат P так:

$$P(d) = F \text{ при } x \notin \text{asn}(d), P(d \nabla x \sqsubseteq a) = T \text{ та } P(d \nabla x \sqsubseteq b) \uparrow.$$

Тоді для всіх $d \in {}^V A$ маємо $\forall xP(d) \uparrow$, тому $P \sqsubseteq \forall xP$.

Водночас $P(d) = F$ при $x \notin \text{asn}(d)$, але $\exists xP(d) = T$ для всіх $d \in {}^V A$,
тому невірно $P \sqsubseteq \exists xP$.

Приклад 7. Існують квазіарні предикати: $P \sqsubseteq \exists xP$ і невірно $P \sqsubseteq \forall xP$.

Нехай $A = \{a, b\}$. Задамо предикат P так:

$$P(d) = T \text{ при } x \notin \text{asn}(d), P(d \nabla x \sqsubseteq a) = F \text{ та } P(d \nabla x \sqsubseteq b) \uparrow.$$

Тоді для всіх $d \in {}^V A$ маємо $\exists xP(d) \uparrow$, тому $P \sqsubseteq \exists xP$.

Водночас $P(d) = T$ при $x \notin \text{asn}(d)$, але $\forall xP(d) = F$ для всіх $d \in {}^V A$,
тому невірно $P \sqsubseteq \forall xP$.

Наведені співвідношення здаються цілком очевидними, хоча це не так.

$$\begin{aligned}
 T(R_y^x(P)) &\stackrel{(TR \exists)}{\subseteq} T(\exists x(P)) \\
 F(\exists x(P)) &\stackrel{(FR \exists)}{\subseteq} F(R_y^x(P)) \\
 T(\forall x(P)) &\stackrel{(TR \forall)}{\subseteq} T(R_y^x(P)) \\
 F(R_y^x(P)) &\stackrel{(FR \forall)}{\subseteq} F(\forall x(P))
 \end{aligned}$$

Теорема. 1) Для загального випадку квазіарних предикатів невірне кожне із співвідношень $TR \exists$, $FR \exists$, $TR \forall$, $FR \forall$;

2) для монотонних предикатів:

- вірні $TR \exists$ та $FR \forall$,
- невірні $FR \exists$ та $TR \forall$;

3) для антитонних предикатів:

- вірні $FR \exists$ та $TR \forall$,
- невірні $TR \exists$ та $FR \forall$.

Окремий випадок співвідношень $TR \exists$, $FR \exists$, $TR \forall$, $FR \forall$:

$$T(P) \subseteq T(\exists x(P)) \quad (T \exists)$$

$$F(\exists x(P)) \subseteq F(P) \quad (F \exists)$$

$$T(\forall x(P)) \subseteq T(P) \quad (T \forall)$$

$$F(P) \subseteq F(\forall x(P)) \quad (F \forall)$$

Наслідок. 1) Для загального випадку квазіарних предикатів невірне кожне із співвідношень $T \exists$, $F \exists$, $T \forall$, $F \forall$ невірні;

2) для монотонних предикатів:

– вірні $T \exists$ та $F \forall$,

– невірні $F \exists$ та $T \forall$;

3) для антитонних предикатів:

– вірні $F \exists$ та $T \forall$,

– невірні $T \exists$ та $F \forall$.